

УДК 711.424

О. В. Рибчинський,
канд. арх., доцент
Н У «Львівська політехніка»

МІСЦЕВА ГРОМАДА ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ РИНКОВИХ ПЛОЩ ІСТОРИЧНИХ МІСТ УКРАЇНИ

Анотація: визначена і обґрунтована роль та завдання місцевої громади у збереженні культурної спадщини під час ревіталізації ринкових площ історичних міст України. В статті доведено, що якісні зміни в просторі давнього міста настануть тоді, коли усі учасники процесу ревіталізації будуть згуртовано співпрацювати.

Ключові слова: місцева громада, культурна спадщина, ревіталізація ринкових площ.

Постановка проблеми. Центральна частина історичних міст України у ХХ столітті зазнала численних втрат. Ринкові площі як головний публічний простір перестали виконувати свою первинну функцію. Для того щоб оживити центральну частину історичного міста, необхідно створити умови для кооперації органів місцевої влади, інвесторів, реставраторів, архітекторів, урбаністів та місцевої громади.

Актуальність дослідження. Ревіталізація ринкових площ повинна розв'язувати ключові проблеми історичних міст України. Сьогодні для центральної частини історичного міста актуальним є вирішення таких завдань як збереження, реставрація та відтворення пам'яток; ремонт або оновлення технічної інфраструктури; розвиток підприємництва в центральній частині історичного міста; покращення комфортності та розвиток житла; розвиток соціальної інфраструктури; відродження традицій та культурний розвиток історичного міста.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Більшість праць, присвячених збереженню спадщини історичних міст, розкривають історичні аспекти урбанізаційних процесів, особливості формування охоронних зон пам'яток, визначають їхню історичну роль у міському середовищі. Над цією тематикою працюють М. Бевз [1], В. Вечерський [2], Л. Прибега [3], І. Ігнаткін [4], В. Акуленко [5], М. Богуславський [6].

Мета статті. Визначити роль та завдання місцевої громади у збереженні культурної спадщини під час ревіталізації ринкових площ історичних міст України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Законодавче та нормативне забезпечення охорони об'єктів культурної спадщини належить до компетенції держави, що відповідає за контроль над утриманням пам'яток та виконує експертизу пам'яткоохоронної документації. Громадські товариства охорони пам'яток також опікуються збереженням культурної спадщини, вони займаються популяризацією, вивченням та виявленням нових пам'яток культурної спадщини. Більшість товариств та державних органів охорони культурної спадщини зосереджені у обласних центрах або більших містах. На жаль, місцеві громади історичних міст не завжди беруть на себе відповідальність за збереження та розвиток пам'яток. Відтак без активної позиції місцевої громади складно отримати позитивні результати у будь-яких видах захисту культурної спадщини. Більшість пам'яток культурної спадщини зосереджені у центральній частині історичного міста, серцем якого була ринкова площа. Відтворення первинного призначення ринкової площі як головного публічного простору міста сприятиме активізації місцевої громади у сфері збереження культурної спадщини.

У ревіталізації ринкових площ історичних міст України беруть участь реставратори та архітектори. Якщо діяльність реставраторів переважно зосереджена на збереженні автентичності, то архітектори намагаються проектувати нові об'єкти без огляду на історично-сформоване середовище. На жаль, між цими двома сферами досі не віднайдено спільних цілей діяльності, тому слід розробити спільний міждисциплінарний підхід до відродження історичного центру міста. Органи місцевої влади, інвестори, реставратори, архітектори, місцева громада повинні домовитися про збереження традиційного образу середмістя як простору культурної спадщини історичного міста. Настроєна на збереження культурної спадщини громада впливатиме на розроблені архітектурні рішення. Таким чином «дух місця» зберігатиметься, а можливість не вписаного в середовище будівництва буде зменшуватися, простір ринкової площі ставатиме «своїм» для мешканців. Ревіталізацію історичного центру міста потрібно ґрунтувати на якісній комунікації між представниками різних професій. На жаль, навіть за умов спільної мети збереження культурної спадщини часто виникають конфлікти. Насправді якісні зміни в просторі давнього міста настануть тоді, коли усі учасники процесу будуть згуртовано співпрацювати.

Процеси руйнування ринкових площ в історичних містах відбуваються під впливом політичних та соціальних чинників. Успішний, плановий та гармонійний розвиток центральної частини історичних міст можливий за умов узгодженості дій між підприємницькою діяльністю та сформованою позицією

місцевої громади, соціальна взаємодія і згуртованість якої поступово змінюватимуть незадовільний стан історично сформованого середовища міста.

Аналіз актуального стану середмістя історичного міста показав кілька векторів його ревіталізації:

1. Збереження та реставрація пам'яток міста.
2. Ремонт технічної інфраструктури міста.
3. Створення умов для економічного розвитку центральної частини історичного міста.
4. Створення умов для покращення комфортності житла.
5. Відновлення та реабілітація соціальної інфраструктури історичного міста.
6. Відродження традицій та культурний розвиток історичного міста.

Збереження та реставрація пам'яток міста.

Збереження спадщини варто проводити в таких напрямках: розвивати знань про особливості спадщини конкретного історичного міста, розробити програму збереження історичного ландшафту та правил регулювання забудови, консультувати мешканців щодо способів збереження спадщини. Місцеві органи влади повинні переконати місцеву громаду, що культурна спадщина міста має велике значення для його розвитку. Якщо збереження спадщини стане одним із пріоритетів громадян міста, тоді не виникатиме проблем із самовільним знищенням декорації фасадів та інтер'єрів, будівництвом нових дисонантних будинків, нехтуванням місцевих традицій будівництва, тощо. Однак і перетворення міста на мертвий музей є помилковим напрямком діяльності. Збереження спадщини історичного міста повинно враховувати особливості сучасного розвитку суспільства. Тому в просторі ринкових площ варто вести обережну урбаністичну політику – зберігати автентичність ландшафту і водночас залишати можливість розвитку історичного центру міста.

Згідно з українськими законами відповідальність за збереження культурної спадщини несуть місцеві органи влади. Натомість під час реконструкції старої частини міст економічна та фінансова доцільність часто зумовлювала демонтування будинків та пошкодження пам'яркової субстанції, що, по суті, є ігноруванням законів збереження культурної спадщини. Такі тенденції спостерігаємо в усіх історичних містах України. Відповідальність за такий хід справи несуть місцеві органи управління, які переважно виправдовують свої дії забезпеченням фінансових та економічних потреб поселення. На жаль, збереження культурної спадщини на практиці часто є лише імітацією діяльності, однак втрати образу ринкових площ та середмість історичного міста спонукають таки перетворити декларативність та імітацію в серйозну і постійну діяльність. До збереження культурної спадщини необхідно залучати такі інституції, які будуть незалежні від державних фінансових джерел. На

культурну політику історичного міста повинні впливати науковці та громадські організації, і їхня думка повинна мати не просто дорадчий, а вирішальний голос у питання збереження культурної спадщини. Окрім того, ці незалежні науковці та громадські організації повинні мати визнання місцевої громади, для якої збереження старого міста є пріоритетом.

Ремонт технічної інфраструктури міста.

Найскладнішою є формування стратегії оновлення і модернізації технічної інфраструктури в історичних містах, де ринкові площі, давні торговлиці, вулички та провулки не розраховані на активний рух автотранспорту. Система водопостачання та каналізації тут теж є вкрай незадовільною. Тому формування і реалізація програми побудови об'їзних доріг, ремонт або будівництво системи водопостачання та водовідведення частково вирішуватиме проблеми технічної інфраструктури. Місцева громада повинна не лише ставити завдання вирішити проблему електро-, газо-, тепло-, водопостачання та водовідведення, утилізації відходів та транспортного руху, а й пропонувати свої варіанти виходу з кризової ситуації. Слід пам'ятати, що будь-які земляні роботи в історичній частині міста повинні проводитися під наглядом археологічної служби. Найкраще перед початком робіт передбачити місця, в яких можуть бути підземні релікти давніх споруд або цінний культурний шар, і прокладати мережі поза зазначеними археологічними зонами.

Створення умов для економічного розвитку центральної частини історичного міста.

Сьогодні економічний розвиток зосереджений переважно у великих містах, а історичні міста й містечка не витримують конкуренції і занепадають. Для того щоб змінити такий стан справ, необхідно відродити хараткерну для конкретного міста історично-сформовану сферу економічної діяльності, розвивати напрямок надання послуг для місцевих жителів та гостей. Щоправда в перспективі слід очікувати зростання попиту на нежитлові приміщення. Такий стан справ призведе до зменшення кількості житла в історичній частині міста. Комерціалізацію в просторі ринкових площ та середмістя слід проводити обережно. Інтенсивна неконтрольована розбудова може спричинити втрату культурної спадщини, появу непритаманних для центру історичного міста багатоповерхових будівель та торговельних центрів. Основну увагу варто звертати на модернізацію та реконструкцію наявних споруд, будівництво малоповерхових та традиційних для малих міст житлових будинків, побудувати або відродити в історичному місті традиційні економічні товариства (цехи). Такі товариства самі можуть стати об'єктом культурної спадщини та забезпечувати відповідне ставлення до матеріальних пам'яток.

Створення умов для покращення комфортності житла.

Усі житлові будинки в історичному центрі міста не відповідають вимогам сучасного житла. Відсутність зручних туалетів та смітників, опалення будинків печами з використанням дров та вугілля, маленькі житлові приміщення, погане освітлення – це тільки частина можливих недоліків, які можна побачити в забудові історичних центрів міст. Місцеві ради не в змозі самостійно вирішити ці проблеми, тому в процесі ревіталізації варто створити і реалізувати програму покращення умов комфортності житла спільно з мешканцями. Це сприятиме ремонту житлових приміщень та вплине на соціальний розвиток в історичному центрі загалом. Окрім цього, необхідно проводити безкоштовні тренінги та семінари для місцевих громад, на яких можна було б довідатися про шляхи модернізації старих будинків та особливості формування житлових будинків в центральній частині історичного міста.

Відновлення та реабілітація соціальної інфраструктури історичного міста.

Сьогодні в історичних містах України соціальна інфраструктура є на низькому рівні розвитку. Передусім місцевій громаді бракує згуртованості в питаннях захисту своїх прав та збереження культурної спадщини. В центрі історичного міста бачимо відсутність порозуміння між різними соціальними групами та узгодженості позицій людей. Для історичних міст характерне є старіння та міграція населення, а також зміна структури сім'ї.

Окрім того, місцеві громади часто страждають від падіння рівня освіти в навчальних закладах, незадовільної міської інфраструктури та поганих побутових умов. Багато мешканців відірвані від активного життя міста, збереження культурної спадщини не має соціальної опори, що ставить під загрозу реалізацію програми ревіталізації історичного центру. Необхідно відновлювати зв'язки між владою та мешканцями, між різними віковими та соціальними групами. Цей напрямок діяльності вплине на майбутній добробут міського населення та сповільнить процес нищення історичних міст. Слід відзначити, що завдяки консолідації громади можна покращити умови життя всіх міських жителів. Сьогодні в історичних центрах міст бракує кінотеатрів, театрів, концертних залів, музеїв та бібліотек. Відродження культурної інфраструктури в історичному місті, наповнення її яскравими подіями сприятиме розвитку місцевої громади та привабить потоки туристів.

Відродження традицій та культурний розвиток історичного міста.

Ревіталізація історичного міста пов'язана з розвитком економіки на основі відродження давніх робочих професій, які репрезентують його характер, потреби та традиції. Під час ревіталізації популярними стають будівельники та архітектори, ковалі та шевці, гончарі та столярі, спеціалісти в роздрібній

торгівлі та сфері послуг. Актуалізація давніх сфер діяльності властивих історичному місту вирішить проблему створення нових робочих міст. Важливим чинником культурного розвитку будуть освітні програми, що залучать до цієї сфери діяльності небайдужих та ініціативних людей, заохотять їх до проведення фестивалів, волонтерських таборів, семінарів, конференцій, освітньо-туристичних заходів, днів міста, відзначення важливих історичних дат, пов'язаних з історією міста, регіону та країни. Регулярне пропагування збереження культурної спадщини серед місцевої громади сприятиме виявленню й об'єднанню місцевих активістів, які в майбутньому зможуть вже самостійно ініціювати та реалізовувати різноманітні проекти, орієнтовані на збереження і розвиток культурної спадщини.

Висновки

Ревіталізація ринкових площ історичних міст може бути успішною за умов активної позиції та солідарності місцевої громади. Завдяки кооперації місцевої громади та органів місцевого самоврядування, архітекторів, археологів, інженерів та інвесторів можна зберегти та оживити історично успадковане середовище. Ревіталізація ринкових площі як культурного надбання із залученням місцевих мешканців зупинить процес нищення та занепаду історичних міст України.

Література

1. Бевз М. Історичне місто як об'єкт збереження і регенерації // Проблеми теорії і історії архітектури України. Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2007. – Вип. 7. – С. 105-119.
2. Вечерський В. Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'ятко-охоронних досліджень населених місць. – К.: НДІТІАМ, 2003. – 560 с.
3. Прибега Л. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України: методологічний аспект: монографія / Центр пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури; Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. — К.: Мистецтво, 2009. — 304 с.
4. Игнаткин И. Охрана памятников истории и культуры: Справочное пособие / И.А. Игнаткин. – Москва : Высшая шк., 1990. – 223 с.
5. Акуленко В. Правова охорона пам'яток історії та культури в УРСР / В. І. Акуленко, В. Анджиєвський. – Київ : Знання, 1984 . – 47 с.
6. Богуславский М.М. Международная охрана культурных ценностей.— М.: Междунар. отношения, 1979. — 192 с.

Аннотация

Автор определяет и обосновывает роль и задачи местной общины в сохранении культурного наследия при ревитализации рыночных площадей исторических городов

України. В статті доказано, що якісні зміни в просторі давнього міста стануть тоді, коли всі учасники процесу ревіталізації будуть спільно співпрацювати.

Ключові слова: місцеве самоврядування, культурна спадщина, ревіталізація ринкових площ.

Annotation

The author identifies and substantiates the role and tasks of the local community in the preservation of cultural heritage in the revitalization of ukrainian historic towns market squares. The article proved that qualitative changes in the area of the old town come when all participants in the process of revitalization will work cohesively.

Key words: development planning structure of town, downtown, market Square.

УДК 721.01

Ю. О. Хараборська,

Доц. каф. теорії архітектури

П. С. Сушко.

маг. архітектури каф. теорії архітектури

Київський національний університет будівництва і архітектури

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ БУДІВНИЦТВА НОВИХ ОБ'ЄКТІВ В ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ (на прикладі м. Київ)

Анотація: статтю присвячено вивченню проблем розміщення нової забудови в історичному середовищі Києва з метою визначення принципів їх гармонійного поєднання.

Ключові слова: нова забудова, історичне середовище, образ міста, гармонізація.

Грамотне проектування в історичному середовищі є одним з найбільш актуальних завдань на сьогоднішній день, так як необхідне послідовне і поступове оновлення міської тканини, її реструктуризація під сучасні потреби суспільства. При цьому в ряді випадків необхідно зібрати або доповнити сформовану композицію вулиці або площі певним за габаритами та морфологією об'ємом. Всі ці завдання вирішуються в першу чергу на містобудівному рівні, потім на композиційному рівні визначається об'ємно-просторова композиція будинку, його габаритні розміри і далі, в залежності від необхідності і оточення, – на стилістичному, колористичному, семіотичному або типологічному рівнях. Причому історичне середовище кожного міста є неповторним та своєрідним і нові будівлі повинні підкреслювати цю